

DPN 6418

Title : ईश्वरगीता IŚWARA GĪTĀ

Run. No. 7143

Cat. No. 182

Micro. No.

Subject *Philosophy*

Religion : Hindu / Bauddha

Language : ☒ Skt. / ☐ New. / ☐ Nep. / ☐ Skt.- New. / ☐ Maith.- New. / ☐ New.- Nep. /

Size in cms. 19x8.5

Folios 34 Lines (in a page) 7

Compl. / ☒ Incompl.

Chapt. / act /

Author / translator

Scribe / donor

Date: NS / SS / VS / KS

Ruler / place

Script : New. / ☒ Dev. / ☐ Bhuj. / ☐ Ran. /

Illus. :

Material : palmleaf / ☒ paper / ☐ thyasaphu / *one side yellow*

Condition : ☒ fine / ☐ damaged by worms, rats, water /

Beginning, colophon, post-colophon :

ॐ नमः शिवाय ॥ ॥ सप्तम उचुः ॥ नवता कथित सम्पद्वर्गः स्वार्थमुवः परः ॥
P.T.O.

centimeter

5

10

15

ब्रह्माउस्थास्वविस्तारो मन्वंतर विनिश्चय ॥ १ ॥

इति श्री कूर्मपुराणे ईश्वरगीतायां सृष्टिनिषत्सु नवमोऽध्याय ॥

१७२ ईश्वरगीता

८

ईश्वर
गीता

ॐ नमः शिवाय ॥ ॥ अथ यत्तु ॥ ॥ नवताकधितः सम्यक्तरगः स्वायं नुवः घ
 रः ॥ वृत्ता उ ख्यास्य विस्तारो मन्तरविनिश्चयः ॥ १ ॥ तत्रेश्वरे श्वरो देवो वर्त्मनिर्द्ध
 र्मतयैः ॥ ज्ञानयोगरतैर्निर्णयमाराधकधितस्त्वया ॥ २ ॥ तद्वदा शेषसंसारदुःखः
 नाशनमुत्तमं ॥ हानं वृत्तैक विषयं यन्नयश्चे मतेत्यद ॥ ३ ॥ त्वं हि नारायण ॥ त्वा
 ह्यारु स्मदैयायणात्युजोः शुवासाखिलविह्वानस्तत्त्वो ह्यमहेयुन ॥ ४ ॥ अथाः
 मुनोनांतदा क्यं कस्मदैयायणांयुचु ॥ सूतः पौराणिकः स्मत्वा नाधितं संयुचक्रमे
 ॥ ५ ॥ शुचास्मिन्नंतरेयासः कस्मदैयायणः स्वयं ॥ अजगाम मुनिः श्रेष्ठो यत्र स १

१०

त्रंसमासते ॥ ६ ॥ तद्वदा वेदे विद्वांसं कालमेघसमद्युतिं ॥ आसंकमलयनाक्षयं
 लोमुर्दिजकुंगवा ॥ ७ ॥ यया तदंडवद्रुमौ दृष्टा सौ शिमरुर्षणा ॥ यदक्षिणि ॥ कृत्यगुरुं
 यांजलिः पार्श्वर्गोऽनवत ॥ ८ ॥ दृष्टा तेनामसंविद्याः शौनकाद्यामहामुनिं ॥ समाख्या
 स्यात्तन्तस्मै तद्योग्यं समकल्पनम् ॥ ९ ॥ शुधैतानवुदीक्षा कं पराशरसुतः पुन
 ॥ कश्चिन्नतपसोहानिः स्वाध्यायस्य श्रुतस्य च ॥ १० ॥ ततः ससूतः स्वगुरुं प्रणम्या
 रुमहामुनिं हानंतद्वत्सविषयं मुनीनां वक्तुमर्हसि ॥ ११ ॥ द्रमेहि मुनयः शां
 तास्माय साधर्मतयराः ॥ शुश्रूषां जायते वैष्णवं च रुमर्हसि तवतः ॥ १२ ॥ हानं हि

८

मुक्तिदं युन्यन्ने साक्षात्स्वोदितं ॥ मुनीनां व्याहृतं पूर्वविष्णुना कर्मश्रयिणा ॥
 १३ ॥ श्रुत्वा स तस्य वचनं मुनिः सत्यवती सुतः ॥ प्रणम्य शिरसा रुदुं वचः प्रारुसुः
 स्वावहं ॥ १४ ॥ ॥ या स नृवाच ॥ ॥ वरे देवो मरुदेवः पूज्यो योगीश्वरैः पुरा ॥ स ननु
 मारयमुर्वैर्यत्स्वयं समजायत ॥ १५ ॥ स ननु मारः स ननु स ननु स ननु स ननु
 ॥ अंगिराः कश्यपः कृमी नृगुः परमं धर्मवित् ॥ १६ ॥ कणादः कपिलो योगी
 वामदेवोऽथ नारदः ॥ शुको वशिष्ठो नगवान्सर्वे संयतमानसा ॥ १७ ॥ परस्य
 रं विचार्येति संशया विस्मयेत स ॥ तपवन्तस्त्रयो द्यौरं पुंस्ते वदरिकाश्रमे ॥ १८ ॥ २

२०

॥ अथ श्यंसे मरुयोगं विधिं धर्मसुतं श्रुतिं ॥ नारायणमनाद्यंतं नरेण सहितं त
 दा ॥ १९ ॥ संसृज्य विविधैः स्तोत्रैः सर्ववेदसमुद्भूतैः ॥ प्रणम्य नृपं संयुक्ता योगिनोः
 योगविज्ञां विष्णुमवाहितं तेषां नगवानपि सर्ववित् ॥ प्राह गंजीर व्यावाकि
 मर्थं तस्य ते तपः ॥ २० ॥ अथ वरुणमनसो विष्णुमात्मनं मनाततं ॥ साक्षात् नारायणं
 देवमागतं सिद्धिस्तुतं ॥ २१ ॥ अथ र्वागस्तिरत्रिंशद्विष्णुमित्रोऽथ गौतमः ॥ नरकाजो
 ऽक्षयादश्च या रुदराः पराशरः ॥ २२ ॥ संवर्तश्च वशिष्ठश्च वामदेवोऽथ नारदः
 ॥ दुर्वासाः कपिलः कस्मै जैगीषवः क्रतुः कवः ॥ २३ ॥ कात्यायनादमश्वा न्ये शः

५

ईश्वर
गीता

तशोऽथ सरुसरा ॥ वयं संशममायनाः सर्वे देवसुखादिन ॥ १५ ॥ न वंत मेकः
 शरणांययन्ताः पुरुषोत्तमं ॥ त्वंहित देयरमं सर्वं हो जगवानृषिः ॥ १६ ॥ नाराः
 याणाः स्वयं साक्षोपराणां ॥ अक्तपुरुषः ॥ न कस्यो विद्यते चेत्तात्वा मृते परमे
 श्वर ॥ १७ ॥ शुश्रूषा जायतेऽस्माकं संशयं हेतुमर्हसि ॥ किं कारणमिदं कृत्स्नं को
 ऽनुसं सरते सदा ॥ १८ ॥ कश्चिदात्मा व कामुक्तिः संसारः किं निमित्तकः ॥ कः सं
 सारयती शानः को वा सर्वं प्रपश्यति ॥ १९ ॥ किं तत्परतरं वसु सर्वं नो वक्तुमर्ह
 सि ॥ एवमुक्त्वा तु मुनयः प्रापश्यन् पुरुषोत्तमं ॥ २० ॥ विस्मयता य संनृपं सांस्थि ३

०

५

तं खेन ते जसा ॥ विभ्राजमानं विमलं प्रभामंडलमंडितं ॥ २१ ॥ शिवसद्वत्सं देवं
 तस्य जां दून दयुजं ॥ शंखचक्रगदाशार्ङ्गपाणिं देवं श्रिजावृतं ॥ २२ ॥ न दृष्टुं स
 र्णा देवो न रसस्यैव ते जसा ॥ तदंतरे महादेवः शशांकी कृतशेषरः ॥ २३ ॥ प्रसादाः
 त्रिमुखो देवः प्रादुरासीत् महेश्वरः ॥ निरीक्षते जगन्नाथं त्रिनेत्रं चंद्रशेखरं ॥ २४ ॥
 तुष्टुदुःखमनसो न क्त्वा तं परमेश्वरं ॥ जये श्वर महादेव जय नूतय ते शिव ॥ २५ ॥
 ॥ जया शेषमुनी शानताय सा नि प्रयुजित ॥ सरुसमूर्ते विश्वात्मनू जगत्पतये ॥
 वर्त्तक ॥ २६ ॥ जयानंत जगज्जन्मत्राणं संहारकारण ॥ सरुसवरणो शानशंभो

०

centimeter

5

10

15

20

25

5

ईश्वर
गीता

योगीन्द्रवन्दित ॥ ३१ ॥ जमावि कायते देवनमस्ते परमेश्वर ॥ संस्तुतो नगवानी शश्याः
 वको नरुवत्सल ॥ ३२ ॥ समानिद्यं हृषीकेशं प्राकृगं नीरयागिरा ॥ किमर्थं पुण्यश्रीः
 काशलिं गमुनीं द्रावुसवादिन ॥ ३३ ॥ इमे समागता देशं किं वा कार्यं ममायुत ॥ आ
 कर्म्यं नगवद्वाकां देवदेवो जनार्दनः ॥ ३४ ॥ प्राकृदेवो मरुदेवंप्रसादाजिमुखं स्थि
 तं ॥ इमे हि मुनयो देवतायसाः क्षीणा कल्मषा ॥ ३५ ॥ नृणां गतामां शराणां सम्यग्दर्श
 नकांक्षिणा ॥ यदियस नो नगवान्मुनीनां नावितात्यतां ॥ ३६ ॥ सन्निधौ मम तद्दानं
 दिव्यं वक्तुमिहार्हमि ॥ त्वं हि देव स्वमात्मानं न लक्ष्म्यो विद्यते शिव ॥ ३७ ॥ तत ४

10

5

स्वमात्मनात्मानं मुनीं देव्यः पुदर्शय ॥ एवमुक्त्वा दृषीकेशः प्रोवाच मुनिपुंगवान्
 ॥ ३८ ॥ पुदर्शय योगसिद्धिं निरीक्ष्य वृषभध्वजं ॥ दर्शनात्परमेश्वरस्य शंकरस्य
 यशूलिनः ॥ ३९ ॥ कृतार्थाः स्वमात्मानं ज्ञातुर्मर्क्षयन्त्यतः ॥ पुष्टमर्हय विश्वेशं प्र
 त्यक्षं पुरतः स्थितं ॥ ४० ॥ ममैव सन्निधावेषयथा वदस्व कृतीश्वर ॥ निशम्य विस्तुष्य
 न प्रणम्य वृषभध्वज ॥ ४१ ॥ स नत्कुमारयुगुत्वाः पुरुंति स्म महेश्वर ॥ अथास्मिन्नंतरे
 दिव्यमासनं विरेमेशिव ॥ ४२ ॥ किमयं विंशंगगनादिश्वराहं संमुद्रवौ ॥ तत्राससा
 दयोगात्मा विष्णुना सह त्वं विश्ववित् ॥ ४३ ॥ तेजसायूरयन्निश्चिन्ताति देवो महेश्वर

5

ईश्वर
गीता

र॥ तं वै देवाधिदेवेशं शक्रं वृषं वादिना ॥ ५० ॥ विभ्राजमानं विमले तस्मिन् दृष्ट्वा
 सने ॥ यं प्रपश्यन्ति योगस्थाः स्वान्मन्यान्मानमीश्वरं ॥ ५१ ॥ अनन्यतेजसं शान्तं शि-
 वंदृष्ट्वा शिरेः किल ॥ यतः प्रसूतिर्भूतानां यत्रैव प्रविलीयते ॥ ५२ ॥ तमासनस्थं भू-
 तानामीशं दृष्ट्वा शिरेः किल ॥ यदंतं रामर्षमेतत्पतो जिनमिदं जगत् ॥ ५३ ॥ स्या-
 द्देवमासीशं दृष्ट्वाः किल ॥ प्रोवाच पृथो न गवान्मुनीनां परमेश्वर ॥ ५४ ॥ निरी-
 द्धपुण्डरीकाक्षं स्वात्मयोगमनुत्तमं ॥ तद्धृत्तुल्यं यथा न्यायमुच्यमानं मया न-
 द्या ॥ ५५ ॥ प्रशान्तमनसः सर्वज्ञानमीश्वरभाषितं ॥ इति श्रीकूर्मपुराणे ॥ ५

10

5

श्वरगीता सूयनिषत्सुयधमोऽध्यायः ॥ ईश्वर उवाच ॥ अवाच्यमेतद्विज्ञानमाः
 तस्य सनातनं ॥ यन्नंदवा विजानंतियतंतोऽपि द्विजातयः ॥ १ ॥ इदं ज्ञानं समा-
 श्रित्य वृत्ती-भूतादिजोत्तमा ॥ न संसारं प्रपद्यन्ते ये ज्ञान्ये मुक्तिं कांक्षिणाः ॥ २ ॥
 ह्यहं सतमं साक्षात् प्रोपनीयं प्रयत्नतः ॥ वक्ष्ये नक्तिमतामद्युष्माकं वृत्तवादि-
 नां ॥ ३ ॥ आत्मा यः केवलः स्वतः शान्तः सुदृढः सनातनश्च स सर्वोत्तरः साक्षात् वि-
 त्तात्र समसः परः ॥ ४ ॥ अनात्मन्यात्मविज्ञानं ततथैव ततः ॥ सगदेवाद्यो दोषाः
 सर्वे त्रान्तिनिबन्धनाः ॥ ५ ॥ कर्मस्य स्य न वेदोषः पुण्यापुन्यमिति स्थितिः ॥ सोऽनर्था

5

ईश्वर
गीता

मीतपुरुषः सद्गुणः समहे श्वर ॥ सकालोऽग्निसद्व्यक्तं स एवेदमिति श्रुतिः ॥ ६ ॥
 स्मादिजायते विश्वं मत्रैव प्रविला गीयते ॥ समायामाम्य्या वदः करोति विविधा
 सत् ॥ ७ ॥ न वा ययं संसरति न च संसारयेत्युच्यते ॥ नायं पृथीत सलिलं वते जः यः
 वनो न न ॥ ८ ॥ न प्राणो न मनो व्यक्तं न शब्दः स्पर्श एव च ॥ न रूपरसगंधाश्च नाहं क
 र्त्तान वा गणि ॥ ९ ॥ न सण्णियादौ नोपायुर्न च दोषस्थं हि जोत्समा ॥ न कर्त्तान च जो
 क्त्वा न च प्रकृतिरूपौ ॥ १० ॥ न मायानैव च प्राणश्चैतन्यं परमार्थव ॥ यथायकाः
 शतमसो संवक्ष्यो नोपपद्यते ॥ ११ ॥ तद्वदैक्यं न संवदं प्रपंचयमात्मनो ॥ छायातयो ६

10

यथा लोके परस्परविलक्षणौ ॥ १२ ॥ तद्वत्पुरुषो विभिन्नो परमार्थतः ॥ यथात्मा
 मनिलोखो वि कारीत्यात्मा जायते ॥ १३ ॥ न हितस्य न वेन्मुक्तिर्जन्मांतरशतै
 रपि ॥ पश्यंति मुनयो युक्ताः स्वात्मानं परमार्थतः ॥ १४ ॥ विकारहीनं निर्दुःखमानं
 दात्मानमव्ययं ॥ अहं कर्त्ता सुखी दुःखी क्लेशः स्थूलेति यामति ॥ १५ ॥ सा वाहं कारः
 कर्त्तृत्वादात्मन्यारोप्यते जनैः ॥ वदंति वेदविदांसः साक्षिणं प्रकृतेः परं ॥ १६ ॥ नोः
 क्लारमक्षरं शुद्धं सर्ववसमवस्थितं ॥ तस्मादज्ञानमूलोऽयं संसारः सर्वदेहिनां
 ॥ १७ ॥ अज्ञानादन्यथा ज्ञानं तच्च प्रकृतिसंगतं ॥ तियोदितः स्वयं ज्योतिः सर्वगः

5

0

centimeter

5

10

15

20

25

ॐ

ईश्वर
गीता

:पुरुषः परः॥१४॥ अहंकाराविवेकेन कर्त्ताहमिति मन्यते॥ य इयंति त्रययोव्य
 क्तं नित्यं सदसदात्मकः॥१५॥ यथा नय कृतिबुद्धेः कारणां वृत्तवादिना॥ तेनायं स
 गतो ह्यात्मा कूरस्योऽपि निरंजनः॥१६॥ स्वात्मानमक्षरं वृत्ताधानाविद्धो वदु
 धधेत वेतः॥ अनात्मन्यात्मविरुद्धानंतस्मादः खंतयैव ततः॥१७॥ रागद्वेषादयो दो
 षाः सर्वे त्रिंति निबन्धनाः॥ कर्मस्य स्य न वेदोषः पुण्यपुण्यमिति स्थितिः॥१८॥ तत्त्व
 सदेव सर्वेषां ससारस्य समुद्रवः॥ नित्यः सर्वत्र गोष्ठशास्त्रात्मा कूरस्यो दोषवर्जितः॥
 १९॥ एकः सन्नियते शक्त्या मायया न स्वभावतः॥ तस्मादतैतमेवातु कुर्मन्मयः य

ॐ

ॐ

६४

६२

रमार्थतः॥२४॥ द्वैते दोषांस्तु स्वभावतः सावमायात्मसंश्रया॥२५॥ यथा हि धूमसंय
 क्तायाकाशो मलिनो न वेत्तः॥ अंतःकरणजैर्भावैरात्मा तत्त्वमलिन्यते॥२६॥ यथा
 स्वप्नयाजाति केवलस्य रिकोऽमलः॥ नुयाधिहीनो विमलस्यैवात्मा प्रका
 शते॥२७॥ ज्ञानसंयमेवातुर्ज्ञगदेतद्विचक्षणः॥ अथ स्वप्नमस्यानात्मस्य
 त्वन्यत्कदृश्यं॥२८॥ कूरस्यो निर्गुणोऽपि चैतत्यात्मा स्वभावतः॥ दृश्यं ते सत्त्व
 येण पुरुषैर्त्रातदृष्टिनि॥२९॥ यथा संलभ्यते रक्तः केवलस्य रिकोऽमलैः॥ रक्तिः
 काष्ठपदानेन तद्वत्परमपूरुषः॥३०॥ नस्मादात्माक्षरः शुद्धोऽक्रानित्यः सर्वगतोऽ

5

ईश्वर
गीता

यय ॥ त्रयासितयोमंतयः श्रोतव्यश्चमुद्धोमुद्धुनि ॥ ३१ ॥ यदा मनसि चैतन्यं जा
 तिसर्वत्रगंसदा ॥ योगिनो यवधानेन तदा सपद्यते स्वयं ॥ ३२ ॥ यदा सर्वाणि भूतानि
 स्वात्मन्येवाजिय श्रयति ॥ सर्वभूतेषु चात्मानं वृद्धसं पद्यते तदा ॥ ३३ ॥ यदा सर्वाः
 णि भूतानि समाधिस्थो न पश्यति ॥ एकीभूतः परेण सौ तदा न वदति केवलं ॥ ३४ ॥
 यदा सर्वे प्रमुखा ते कामा येऽस्य हृदि स्थिता ॥ तदा सा बभूवती भूतः सैव मंगलः
 तियं डितवसे ॥ ३५ ॥ यदा भूतयथग्रा कस्य मन्युय श्रयति ॥ तत एव वदिसा
 रं वृत्तसं पद्यते तदा ॥ ३६ ॥ यदा य श्रयति चात्मानं केवलं परमार्थतः ॥ माया ८

10

मात्रं जगत्कृतं तदा न वदति निर्वृत ॥ ३७ ॥ यदा जन्म जरा दुःख व्याधीना मे कनेष
 जं ॥ केवलं वृत्तविज्ञानं ज्ञायतेऽसौ तदा शिव ॥ ३८ ॥ यथा नदी नदाः सर्वे सागरेणो
 कतां ययुः ॥ तद्वदात्मा हरिणा सौ निष्कले नैकतां व्रजेत् ॥ ३९ ॥ तस्मादिह ज्ञानमे
 वास्ति न युषं वा न समाधि ॥ यथा लोहं सुवर्णं स्यादसवेधनतो द्विजा ॥ ४० ॥ त
 थेव विद्यया विद्यो हानी विज्ञानवान्न वेत् ॥ अज्ञानेनाहृतं लोकविज्ञानं ते
 नमुह्यति ॥ ४१ ॥ तद्ज्ञानं निर्मलं सत्संनिर्विकल्पं यदयं ॥ अज्ञानमिदं रक्त
 र्वरं र्वं ज्ञानमिति मे मति ॥ ४२ ॥ एतद्वः परमं सांख्यं नाधितं ज्ञानमुत्तमं ॥

5

0

centimeter

5

10

15

20

25

ईश्वर
गीता

सर्ववेदांतसारो हि योगस्तत्रैकचिन्ता ॥ ४३ ॥ योगात्संजायते हानं हानायोगः
यवर्तते ॥ योगहानाजियुक्तस्य नावाप्यविद्यते क्वचित् ॥ ४४ ॥ यदेव योगिनोः
यां ॥ ॥ खैस्तदधिगम्यते ॥ एकं सांख्यं योगं श्रुयः यस्य तिसृषु तत्त्ववित् ॥ ४५ ॥ अन्ये
त्र योगिनो विप्रा ये श्रुयां शक्तस्तस्य ॥ मज्जति तत्र तत्रैव नद्या तैक्य इति श्रुतिः ॥
४६ ॥ यत्र सत्त्वगतं दिव्यमैश्वर्यमवलम्बितम् ॥ हानयोगाजियुक्तस्य देहान्न नः
दवायुयात ॥ ४७ ॥ एष आत्मारुमयको मायावीपरमेश्वरः ॥ कर्तितः सर्ववैदेष्टुस
र्वात्मा सर्वतोमुखः ॥ ४८ ॥ सर्वकामः सर्वरसः सर्वगंधोऽजरोऽमरः ॥ सर्वतः पा २

णियादोऽहमंतर्यामी सनातनः ॥ ४९ ॥ अयानियादो यवलो गृहीतारुदिस
स्थितः ॥ अवचुरयियस्यामियथाकर्मः शृणोम्यहं ॥ ५० ॥ वेदाहं सर्वमेवेदं नमं
जानाति कश्चन ॥ यातुतुङ्गमहातं पुरुषं मामेकं तत्त्वदर्शिनः ॥ ५१ ॥ यद्रूपं
तिवर्षयो हेतुमात्मानं सूक्ष्मदर्शिनः ॥ निर्गुणमलरूपस्य यद्रूपं श्रुयं मुः
त्तमः ॥ ५२ ॥ तत्त्वदेवा विजानन्ति मोहिता मम मायया ॥ वक्ष्ये समाहितायूयं
शृणु ध्रुववृत्तवादिनः ॥ ५३ ॥ माहात्म्यं देवदेवस्य यतः सर्वं प्रवर्तते ॥ नाहं यश्चा
स्मा सर्वस्य मायातीतः स्वभावतः ॥ ५४ ॥ ये रयामितथापीदं कारणां सूरयो विदुः

ईश्वर
गीता

॥ यन्मे गुह्यतमं देहं सर्वगतं तददर्शिनः ॥ ५५ ॥ यद्विद्याममसा युज्यंत ते योगि
नोऽव्ययं ॥ तेषां हि वशमायना मायामेविश्वरूपिणि ॥ ५६ ॥ लज्जते परमां सिद्धिं
निर्वृणांते मया सरुः ॥ न तेषां पुनरावृत्तिः कल्पकोटिशतैरपि ॥ ५७ ॥ यसा दान्म
मयोगीन्द्रा रतदे दातुं शासनं ॥ नायुत्र शिष्ययोगिभ्यो दातव्यं वृक्षवादिभिः ॥ ५
८ ॥ मदुक्तमेतद्दिक्षानं सांख्ययोगसमाश्रयं ॥ इति श्रीकृष्णपुत्रोद्देशे ईश्वरगीता
यादितीयोऽध्यायः ॥ १ ॥ ईश्वर उवाच ॥ श्रवणादज्ञेयकालः प्रधानं पुरुषः प
रः ॥ तेभ्यः सर्वमिदं जातं तस्या दुस्समयं जगत् ॥ १ ॥ सर्वतः पाणिपादांतस्तवः

१०

तौऽद्विजिरोमुखं ॥ सर्वतः श्रुतिमल्लोके सर्वमावृत्त्यतिश्रुतिः ॥ २ ॥ सर्वेन्द्रिय
गणात्ता संसर्गेन्द्रियविवर्जितं ॥ सर्वधारं सदानंदमयं कंदैतवर्जितं ॥ ३ ॥ स
र्वोपसर्गं हरितं यमाणां तीतगोचरं ॥ निर्विकल्पं निरात्मा संसर्वावावरा मृ
तं ॥ ४ ॥ अनिलसंस्थानं शाश्वतं ध्रुवमव्ययं ॥ निर्गुणं परमं बोमतद्रूपं स्वर
यो विदुः ॥ ५ ॥ स आत्मा सर्वभूतानां स वाक् सान्तरावरः ॥ तौऽहं सर्वत्र गः शांतो ह्य
नात्मा परमेश्वरः ॥ ६ ॥ मया ततमिदं विश्वं जगदव्यक्तमूर्तिना ॥ मत्स्थानि सर्व
भूतानि यत्तं वेदसंवेदवित् ॥ ७ ॥ प्रधानं पुरुषश्चैव तत्तद्वयमुदाहृतं

ॐ

ईश्वरगा
ता

॥ सोऽहं सर्वत्रगः शान्तो ह्यनात्मा परमेश्वर ॥ १० ॥ नास्ति मत्तः परं चूतं मां
 ह्यतैव विमुच्यते ॥ नित्यं हि नास्ति जगति चूतं स्थावरजंगम ॥ ११ ॥ अतो मा
 मेकमव्यक्तं व्योम नूयं महेश्वरं ॥ सोऽहं सृजामि सकलं संहरामि सदा
 जगत् ॥ १२ ॥ मायी मायामयं देवः कालेन सह संगतः ॥ मयाना नौ समुच्चिः
 पृथ्वी जं विस्मोर्म ह्यदुतं ॥ १३ ॥ वृत्तावतुर्मुखस्तेन लोकत्रया नवतुनु ॥
 मत्सन्निधावेष कालः करोति सकलं जगत् ॥ १४ ॥ नियोजयत्यनतात्मा
 एतद्देवानुशासनं ॥ एतद्विपरमं ह्यनं मोक्षदं भाषितं हि जाः ॥ १५ ॥ १२

ॐ

ॐ

निश्रीकर्मयुगलो ईश्वरगातायां त्रितायोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ईश्वरतवाच ॥ वक्षे
 समाहितायूयं शृणु ध्वं वृत्तवादिन ॥ मा ह्यतम्यं देवदेवस्य येनेदं सप्रवर्त
 ते ॥ १ ॥ नाहं तपो निर्विविधैर्न दानेन न वै ज्यया ॥ शक्यो हि पुरुषैर्हंतुमते
 न किमनुत्तमां ॥ २ ॥ अहं हि सर्वचूतानामंतस्तिष्ठामि सर्वगः ॥ मां सर्वसाक्षिणं
 लोकानजानति मुनीश्वरा ॥ ३ ॥ यस्यांतरा सर्वमिदं यो हि सर्वतरः ॥ सोऽहं ध्या
 ताविधातावलोकः स्मिं विश्वतो मुखः ॥ ४ ॥ न मां यश्च्यति मुनयः सर्वेऽपि त्रिदि
 वौक सवुस्माणो मनवः शक्रा ये वा ते यद्यितौ जसः ॥ ५ ॥ गच्छांति सततं वेदामामे

ॐ

centimeter

5

10

15

20

25

5

ईश्वर
गीता

कं परमेश्वरं ॥ यजंति विविधैरग्नौ वासाणां वैदिकैर्मन्त्रैः ॥ ६ ॥ सर्वलोकानमस्य
 तिवृत्ता लोकयितामह ॥ ध्यायंति योगिनो देवं नूनाधिपतिमश्वरं ॥ ७ ॥ अहं हि
 सर्वरुषिणां शोक्ता वैवर्कलयुध ॥ सर्वदेवतनुर्हं त्वा सर्वत्मा सर्वसंस्थित ॥ ८ ॥ मां
 यश्यंतीह विद्वांसो धार्मिका वेदवादिना ॥ तेषां सन्निहितो नित्यं नक्ता ये मामुपा-
 सते ॥ ९ ॥ वृक्षणाः स्त्रिया वैश्या धार्मिकामामुपासते ॥ तेषां ददामि तत्स्थानमात-
 मपरमयदं ॥ १० ॥ अन्येऽपि ये विकर्मस्थाः शूद्राद्यानीयजातय ॥ न किमंतः प्रमुखाः
 ते कानमयिसंगता ॥ ११ ॥ मद्भक्तानविनश्यंति मद्भक्तवितकल्लवा ॥ आदावे

१३

स्तु ४

10

तद्यतिस्तानमेनक्तः प्रणश्यति ॥ १२ ॥ यो वा निंदति मां मूढो देवदेवं स निद-
 तियुयो हितं न जयेद्भक्त्यसूजयति मां सदा ॥ १३ ॥ शिवस्य परित्यक्तस्य किं ना-
 जक्रियतेऽमुने ॥ यत्कृशिव नक्ताय सक्तं स्याद्विषमयि ॥ १४ ॥ यत्र युष्मं फलं तो-
 यं मदारोधनकारणात् ॥ यो मे ददाति नियतं स मे नक्तः पियो नर ॥ १५ ॥ अहं हि
 जगतामाद्यवृक्षाणां परमेश्वरं ॥ विधाय दत्तवान्नेदानशो वा नात्मनिः सृजान् ॥
 ६ ॥ अहमेव हि सर्वेषां योगिनां गुरुव्यय ॥ धार्मिकानां वगोऽहं हि हंतविद्विषां
 ॥ १७ ॥ अहं सर्वसंसारान्मोयको योगितामीह ॥ संसारहेतुरेवाहं सर्वसमाः

5

ईश्वर
गीता

रवर्जित॥१॥ अहमेव हि संरुर्त्तमकारं परिपालक॥ मायाया मायकाशक्तिर्मया
लोकविमोहिना॥२॥ समैव वयराशक्तिर्यासाविद्येति गायते॥ नाशयामितया
माया योमिनो हृदिसंस्थित॥३॥ अहमि सर्वशक्तीनां प्रवर्तकनिवर्तक॥ आधा
रभूतः सर्वासां निधानममृतस्य च॥४॥ एका सर्वोत्तराशक्तिः करोति विविधं ज
गत्॥ आस्थाय वसणो नृपं मन्मयी मयि निष्ठिता॥५॥ अथावशक्तिर्विपुला स
स्थापयति मे जगत्॥ भूतानां रायणोऽतंतो जगन्नाथो जगन्मय॥६॥ त्रितीयामह
तीशक्तिर्निर्हंतिसकलं जगत्॥ तामसी मे समाख्याता कालाख्यात इदं युधिणि

१४

१४

॥१४॥ ध्यानेन मां प्रपश्यंके विद्वानेण चापरे॥ अपरे कर्मयोगेन च क्रियोगेन वा
रे॥१५॥ सर्वेषां मेव न क्लानामिष्टः प्रियतराममा॥ यो हि ज्ञातो न मां नित्यमा राधः
यतिना न्यथा॥१६॥ अथेव यत यो न क्लामदा राधनकां हिता॥ तेऽयि मां प्राप्नुवं
त्येव नावर्तते व वै पुन॥१७॥ मया ततमिदं क्लृप्तं यधानयुतं वात्मकं॥ मयैव
संस्थितं विश्वमया संप्रेर्यते जगत्॥१८॥ नाहं प्रेरयिता विष्णुः परमं योगमाः
श्रिता॥ प्रेरयामि जगत् क्लृप्तमेतद्यो वेदसोऽमृत॥१९॥ यस्याम्य शेषमेवेदं व
र्त्तमानं स्वभावतः॥ करोति कालो जगदात्महा योगेश्वर स्वयं॥२०॥ योऽयं स प्रो

ईश्वर
गीता

यतेयोगीमयाशालेषुसुरिभिः॥योगेश्वरोऽसौनगवान्मरुदेवोमरुन्यनु॥३॥
मरुत्वात्सर्वतत्त्वानां परमत्वात्परमेश्विन॥प्रोचतेनगवान्मरुदेवोम
रुदेश्वर॥३२॥योमामेवंविजानातिमरुयोगेश्वरेश्वरं॥साविकल्पेनयोगेनपु
ज्यतेनात्रसंशयः॥३३॥सोऽरुं प्रेरयितादेवः परमानंदमाश्रित॥नृत्यामियोगी
सततयस्तंवेदसवेदवित॥३४॥इतिगुप्ततमंज्ञानं सर्ववेदेषुनिश्चितं॥यसन्नः
चेतसेदेयं धार्मिकायाहिताग्रये॥३५॥इतिश्रीकृष्णपुराणोईश्वरगीतायांचतु
र्थोऽध्यायः॥४॥यासउवाच॥एतावदुक्ता नगवान्योगिनां परमेश्वर॥एतन्नः १५

१५

परमं जातमेश्वरं संप्रदर्शयन्॥१॥तं ते ददृशुर्गोश्रान्तं ते जसां परमं निधिम्॥
नृत्यमानं मरुदेवं विष्णुना गगणोऽमले॥२॥यं विदुर्योगतत्त्वज्ञा योगिनो यः
तमाणासा॥तमांशं सर्वभूतानामाकाशे ददृशुः किल॥३॥यस्य मायामयं सर्वं ये
नेदं प्रेर्यते जगत्॥नृत्यमानं त्वयं विषैविश्वेशः खलु द्रव्यते॥४॥यत्पादयंकः
जस्य त्वापुरुषोऽङ्गाणां जनयं॥जरुति नृत्यमाणां तं भूतेषां ददृशुः किल॥
५॥यद्विणिद्राजितः श्वासाः शान्ता नक्ति समन्वितं॥योतिर्मयं प्रपश्यंति त
मेव ददृशुः किल॥६॥योऽज्ञाना मोचयेन्नियं प्रसन्नो नक्तवत्सल॥तमेवः

ईश्वर
गीता

मोचकं सदमाकाशे ददुःखं परं ॥ ७ ॥ सरुस्त्राशिरसं देव सरुस्त्रवरणाकृतिं ॥
सरुस्त्रवाहुं जटिलं वंदार्ककृतशेषरं ॥ ८ ॥ वसानं चर्मवैयाघ्रं शूलासक्तम
हाकरं ॥ दंडपाणिं त्रयीणोत्रं सूर्यसोमाम्बिलोवाणं ॥ ९ ॥ वस्त्रां उतेजसा स्वेन स
र्वमावृत्य च स्थितं ॥ दंष्ट्राकरालं दुर्द्धर्षं सूर्यकोटिसमप्रभं ॥ १० ॥ अंडस्थं वा
उमध्यस्थं वा समभ्यंतरं परं ॥ सजंतमालज्वालादहंतमखिलं जगत् ॥ ११ ॥
नृत्यंतं ददुःखं देवं विष्णुकर्माणामीश्वरं ॥ महादेवं महायोगं देवानामधिपं
वतं ॥ १२ ॥ यश्च नांयति मीक्षाणां ज्योतिषां ज्योतिष्ययं ॥ पिनाकिणां विशाला

१६

१६

क्षेत्रेषजं नवरोहिणीं ॥ १३ ॥ कालात्माणां कलाकारं देवदेवं मरुेश्वरं ॥ उमाय
तिविभूषास्त्रयोगाणां दमयं परं ॥ १४ ॥ हानवैराहणिलयं स्नायायै संसनातणं ॥
शाश्वतैश्वर्यविष्णुधर्माधारं दुरासदं ॥ १५ ॥ मरुद्वेद्येन्द्रनमितं महर्षिगणवर्दि
तं ॥ आधारं सर्वशक्तीणां महायोगेश्वरेश्वरं ॥ १६ ॥ योगिनां परमं बुद्धयुगोपायं
गिरिवर्दिनं ॥ योगिणां हृदितिष्ठंतं योगमायासमावृतं ॥ १७ ॥ क्षोणजगतो योगि
नारायणमनामयं ॥ ईश्वरलोकतायन्नमयश्च चक्रवादिना ॥ १८ ॥ दृष्ट्वा तं दे
वश्चरं ह्यं सदृगां रायाणां त्वं ॥ वामांगेयावर्तं विष्णुं दक्षिणांगेयजायति ॥ १९ ॥

ईश्वर
गीता

लाटे सोमसूर्याग्निंदधाणां परमेश्वरं ॥ कृतार्थमेतिरेतंतः स्वात्मानं वसुधादि
गा ॥ १० ॥ साणकुमारः साणको नृगुश्चैव साणानन ॥ नारदः कविलोऽथर्वा जैगा
षयः पराशर ॥ ११ ॥ रुद्रोऽगिरावामदेवोऽथशुक्रो मरुर्षिरत्रिः कविलो मरीः
वि ॥ कटोऽगस्त्यः पुलहोणा विकताकृततथ्यौ दक्षकात्यायणौ च ॥ १२ ॥ दृष्टाथ
रुद्रं जगदीशितारंतं यद्गणा-नाश्रितवामनागं ॥ दक्षांगनागस्थितयद्गयोणिं
संस्तुयमानं त्रिदशैः समस्तैः ॥ १३ ॥ ध्यात्वा हृदि स्थं प्रणियत्यमूर्द्धा वधां जलित्वे
षुशिरः सुभूय ॥ पुंकारमुच्चार्य विलोका देवमंतः शरीरेणाहितं युहायां ॥ १४ ॥

समस्तु वसुधामयैर्वचो निराणां द्यूर्लहितमानसास्तैः ॥ १५ ॥ मुणाय नृबु
त्वामेवमीशं पुरुषराणां परेश्वरं तद्रूपमनंतयोगं ॥ १६ ॥ मामसर्वं हृदि सन्निविष्टं
प्रवेत संपुस्तमयं पवित्रं ॥ १७ ॥ पश्यति त्वां मुणायो वसुयोणिं दांताः शांताः
विमलं रुक्मवर्णं ॥ ध्यात्वा त्मकये मशुद्धमवलम्बे शरीरे कविं परेश्वरं मंत
वरं वा ॥ १८ ॥ तत्र प्रसूता जगतः प्रसूतिः सर्वार्थचूस्तं परमाणुचूतं ॥ अणि
यां महतो महीयां स्वामेव सर्वं प्रवदंति सतः ॥ १९ ॥ दिरस्य गर्भो जगदंतरात्मा
त्वत्तो हि जातः पुरुषः पुराण ॥ स जायमानो न वताति शृष्टेयथाविधाणां सक

ईश्वर
गीता

रेससर्ज॥२२॥ तत्रोवेदाः सकलाः संप्रसृतास्त्वर्थे वचांते संस्थितिं ते लभन्ते॥ यत्र
यामस्तां जगतो हेतुचूतं नृत्तं तस्मै हृदये सन्निविष्टं॥३०॥ त्वयै वेदं न्याम्य ते वसु
वक्त्रं मायावीजं जगतामेकनाथ॥ तामामस्तां शरणां संप्रयन्ना योगात्माणां विम्व
तिदिव्यं नृत्यं॥३१॥ यत्र यामस्तां परमाकाशमथे नृत्यं तस्मै महिम्नि प्रविष्टं॥ सः
॥ सर्वात्माणां वदुधामन्निविष्टं वदुधानंदमनुचूयानुचूय॥३२॥ उं कास्ते वा
चको मुक्तिदा जंतुमरु रं प्रहृतौ गूढतत्त्वं॥ तं त्वां सत्यं प्रवदंतो ह्यसतः स्वयं प्र
जं न वितायत्युकाश॥३३॥ स्तुवंति त्वां सततं सर्वे वेदाणामति त्वा मृषयः स्त्रीः

१४

१८

ण दोषा॥ शातात्माणाः सत्यसंधावरिष्टं विश्रान्ति त्वां यतयो वसुनिष्ठा॥३४॥ य
को वेदो वदुः शाखो ह्यणंतस्त्वामेवैकं बोधयत्येकनृत्यं॥ वेद्यं त्वां ये शरणां संप्र
यन्नास्ते वा शांतिः शाश्वती लोतरवां॥३५॥ न वानी श्रोणादिमानुसुविम्वन्ते
जोराशिः परमेष्ठीवरिष्टा॥ स्वात्माणां दमनुचूयाधि शेषे स्वयं ज्योतिरवलोः
नित्यमुक्त॥३६॥ एको रुद्रस्त्वं करोषीह विश्वं त्वं पालयस्य खिलं विश्वं नृत्यं॥
त्वामेवांते णि लयं विदतीदं तामामस्तां शरणां संप्रयन्ना॥३७॥ त्वामेकमादुक्
वयो हिरुद्राणां वृहंतं हरि मिंदुमीशं॥ इदं मृत्युमवलं वै किं तारं धातारमा

ॐ

ईश्वर
गीता

दित्यमनेकनूपं ॥३८॥ त्वमक्षरं परमं वेदितव्यं त्वमस्य विश्वस्य परं गिधानं
 ॥ त्वमव्ययः शाश्वतधर्मगोपासनात्तमस्त्वयुक्तो तमोऽसि ॥३९॥ त्वमेव वि-
 श्वस्य तुराणात्सं त्वमेव रुद्रो न गवानधीश ॥ त्वं विश्वनाभिः प्रकृतिः प्रति-
 ष्ठा सर्वेश्वरस्त्वयं परमेश्वरोऽसि ॥४०॥ त्वामेकमाहुः पुराणपुराणमादित्यव-
 र्णतमसः परस्तात् ॥ विष्णोत्रमव्यक्तमविंशतूपरं ब्रह्म न्यं प्रकृतं गि-
 र्गुहं वा ॥४१॥ अदंत रासर्वमिदं विना त्रियदव्ययनिर्मलमेकनूपं ॥ किमः
 पविंशंतव नूपमेतद्यदंत रावुस्तविना तितत्वं ॥४२॥ योगेश्वरं रुद्रमनं १२

ॐ

ॐ

तत्राक्रियं रायाणां वसतं नृपवित्रं ॥ नमाम सर्वेश्वरं एतच्छां प्रसीद नू-
 नाधियते मरुता ॥४३॥ त्वया दयस्मरणादशेषं संसारबीजं विलयं प्र-
 याति ॥ मनो नियम्य प्रणिधाय कार्यं यत्पादयामो वयमेकमीशं ॥४४॥ न-
 मो न वायास्तु न बोद्धवाय कालाय सर्वाय रुद्राय नित्यं ॥ नमोस्तु रुद्राय क-
 यर्दिने ते नमो नये देव नमः शिवाय ॥४५॥ या स उवाच ॥ ततः स न गवा-
 ने वः कथं दीदृषवा रुन ॥ सं हृत्य परमं नूपं प्रकृतिस्थोऽनवद्भव ॥४६॥
 ॥ ते न वंचन्त न कोशं यववत्समवस्थितं ॥ दृष्ट्वा ना रायाणां देवं विष्णुं

५

ईश्वरगी
ता

तावाक्यमवुवत् ॥४७॥ जगद्वृत्तजगद्वृत्तशोभाकि तशासन ॥४८॥
 तेयरमंतूयंनिर्वृताः स्मसनातनं ॥४९॥ न वत्त सादादमलेयरस्मि
 नयरमेश्वरे ॥ अस्माकं जायते नक्तिस्वर्येवाद्यनिवारिणी ॥५०॥ इदानी
 श्रोतुमिच्छामो माहात्म्यं तव शंकर ॥ नूयोऽयितवयन्नित्यं याथार्थ्ययरमे
 षिन ॥५१॥ सतेषां वाक्यमाकर्ष्ययोगीनां योगसिद्धिद ॥ प्रादुर्गंभीरया वाः
 वासमा लोकावमाधवं ॥५२॥ ईश्वर उवाच ॥ शृणु धर्मवयः सर्वे यथा
 वक्ष्यमात्मन ॥ वक्ष्यामीशस्य माहात्म्यं यत्तद्देवविदो विदुः ॥५३॥ सर्वः ॥ २०

०

५

लोके कनिष्ठाता सर्वलोकै करद्विता ॥ सर्वलोकैक संरुर्त्ता सर्वात्मा हं
 सनातन ॥५४॥ सर्वेषामेव भूतानां मंत्रार्थमीयतो हरं ॥ मये वेदं स्थितं
 सर्वनाहं सर्वत्र संस्थित ॥५५॥ न वद्वि रद्भुतं दृष्टं यत्स्वभूयंतु मामकं ॥
 ॥ ममैषा ह्यपरा दृष्टा माया सादर्शिता परा ॥५६॥ सर्वेषामेव नावानामंत
 रासमवस्थित ॥ ये रयामि जगत्कृत्स्नं क्रियाशक्तिरियं मम ॥५७॥ मये दं
 वेष्टितं विश्वं मत्स्वनावानुवर्ति च ॥ सोऽहं कालो जगत्कृत्स्नं ये रयामि क
 लात्मकं ॥५८॥ एकांशेन जगत्कृत्स्नं करोमि मुनियुगवा ॥ संहराम्येक

०

centimeter

5

10

15

20

25

ॐ

ईश्वरगा
ता

श्रुयेणादिधावस्थाममैवतु॥५८॥ आदिमध्यांतनिर्मुक्तोमायातत्त्वप्रः
 वर्तक॥५९॥ श्रुयेनयामिदसर्गादौप्रधानयुरुवावुनौ॥५९॥ ताभ्यां संजा
 यते सर्वसंयुक्ताभ्यां परस्परं॥ मरुदादिक्रमेणैवममते जोविजंजितं
 ६०॥ योहि सर्वजगत्साक्षी कलावक्रयुवर्तक॥ हिरण्यगर्भो मातृतः
 साऽयिमदहसंनव॥६१॥ तस्मै दिव्यं स्वमैश्वर्यं ह्यनयोगं सनातनं
 ॥६२॥ दत्तवानात्मजान्नेदात्कल्यादौ वतु रोहिजा॥६२॥ समन्त्रियागतो दे
 वो वृक्षामद्रावनादित॥ दिव्यं तन्मा मकैश्वर्यं सर्वदा वरुति स्वयं॥६३॥ २९

ॐ

ॐ

स सर्वलोकनिर्माता मन्त्रियोगेन सर्ववित॥ नृत्वा वतुर्मुखसर्गसृज
 तो वात्मसंनव॥६४॥ योऽपि नारायणोऽनंतो लोकाणां प्रजवाप्य॥ ममैव
 परमा मूर्तिः करोति यरिया लनं॥६५॥ योऽतः सर्वं नृत्तानां स दुःकालाः
 मकः युनु॥ ममाह्वयसौ सततं सरिष्यति मेतनु॥६६॥ रुच्यं वरुतिः
 देवनां कथं कथा शिनामपि॥ याकं वतु रतेव किः सोऽयिमदुक्तिवो
 दित॥६७॥ नृत्तमाहारजातं यत्तव तेतदहर्निशं॥ वैश्वानरोऽग्निर्ज
 गदान्नीश्वरस्य नियोगत॥६८॥ योऽपि सर्वानसां योनिर्वसुर्लो देवयुग

5

10

5

0

५०/३
 व॥ सोऽयि संजीवये तस्य मीशस्यैव नित्यो गत॥ ६२॥ योऽतस्तिष्ठति नृः
 ईश्वरगीताः तानां वहिर्देवः पुनर्जन॥ सदा ह्यसौ नृतां शरीराणि विनर्त्ति हि॥
 ॥ ७०॥ योऽयि संजीव नो नृणां देवानाममृताकर॥ सोमः समन्त्रियोगेन
 द्योदितः किल वर्तते॥ ७१॥ यः स्वनामा जगत्स्त्र्यं प्रकाशयति सर्वः
 दा॥ सूर्यो ह्येवं वितनुते शास्त्रे नैव स्वयं नृव॥ ७२॥ योऽय्यहोष जगत्सा
 स्ता शक्रः सर्वामरेश्वर॥ यस्तानां कलदो देवो वर्ततेऽसौ मदा ह्यया॥ ७३
 ॥ यः यशास्ता स साधूनां वर्तत नित्यमादिह॥ यमो वै तस्य तो देवो देवदेव २२

नित्यो गत॥ ७४॥ योऽयि सर्वधनाद्य ह्योधनानां संप्रदायक॥ सोऽयि श्व
 रनित्योगेन कुर्वे तो वर्तते सदा॥ ७५॥ यः सर्वरक्षसां नाशस्तानां क
 लप्रद॥ मन्त्रियोगादसौ देवो वर्तते निमतिः सदा॥ ७६॥ विताल गणानृता
 नां त्वामि नोग फलप्रद॥ ईशानः किल न क्लानां सोऽयतिष्ठ नमो ह्यया॥ ७७
 ॥ यो वामदेवोऽगिरसः शीघ्रो रुद्र गणाग्रणी॥ रक्षको योगिनां नित्यं वर्तते
 ॥ सोमदा ह्यया॥ ७८॥ यश्च सर्वजगत्सृज्यो वर्तते विघ्नकारक॥ विनायको
 धर्मनेता सोऽयि मद्यवना किल॥ ७९॥ योऽयि वसुविदां श्रेष्ठो देवसेनायः

centimeter

5

10

15

20

25

ॐ

ॐ

तिः प्रभु॥ स्कंदोऽसौ वर्तते नित्यं स्वयं नृविधिबोधित॥ ८०॥ ये च य जानां यतः
 ईश्वरगाताः यो मरी व्याघाम रुषय॥ अजंति विविधं लोकं परस्यैव नियो गत॥ ८१॥ या
 च श्री सर्वभूतानां ददाति विपुलां श्रियं॥ यत्री नारायणाख्या सौ वर्तते मदः
 नुग्रहात्॥ ८२॥ वाचं ददाति विपुलां याच देवी सरस्वती॥ सायी श्वरनिः
 योगेन नोदिता संयु वर्तते॥ ८३॥ या शेष पुरुषा श्चो रान्नरका तारयिष्य
 ति॥ गायत्री वायसा वित्री सामदा हा विधायिनी॥ ८४॥ पार्श्वती परमाः
 देवि वृक्ष विद्या प्रदायिनी॥ वायि ध्याता वि शेषेण सायि मद व नानुगा २३

ॐ

॥ ८५॥ योऽनंतमहिमानंतः शेषोऽशेषामरपु नु॥ दधाति शरीर सायुधं साऽ
 यि देव नियो गत॥ ८६॥ योऽग्निः संवर्त को नित्यं वड वा नूयमास्थित॥ यि वत्स
 खिलमं नोधिमी श्वरस्य नियो गत॥ ८७॥ ये च तु र्दश लोकेऽस्मिं मनवः प्रथि
 तौ न स॥ यालं यंति पुजाः सर्वास्तेऽयितस्य नियो गत॥ ८८॥ आदि त्या व सयो
 रदामरुत श्वतथा श्रिनौ॥ अन्याश्च देवताः सर्वा मक्का खेणैव ते स्थिता॥ ८९॥
 गंधर्वा गरु डा मन्त्राः सिद्धाः साध्याश्च वारणा॥ यक्षरक्षः पिशाचाश्च स्थिताः
 शस्त्रे स्वयं नुव॥ ९०॥ कलाः काष्ठा निमेषाश्च मुक्त र्ता दिवसाः क्षया॥ अन्व

८

१०

दयक्षमासाश्रयिताः शास्त्रे समैव ते ॥ २५ ॥ युगमन्वन्तराण्येवममतिष्ठन्ति शा
 ईश्वरगीताः स ते ॥ यत्वं राश्वैव य राधं च कला जेदास्तथापरे ॥ २६ ॥ चतुर्विधानि नूता
 निस्थावराणि वराणि च ॥ नियोगादेव वर्तन्ते देवस्य परमात्मनः ॥ २७ ॥ पाता
 लाणि च सर्वाणि नुवन्तानि वशा स ते ॥ वृक्षां डानि च वर्तन्ते सर्वाण्येव स्वयं नु
 व ॥ २८ ॥ अतीतान्यप्यसंख्यानि वृक्षां डानि ममाह्वया ॥ यद्वत्तानि यदार्थस्यैः
 सहितानि समन्ततः ॥ २९ ॥ वृक्षां डानि न विच्छन्ति सरुवस्तु निरात्मने ॥ करि
 ष्यन्ति समैवाहं यरस्य परमात्मनः ॥ ३० ॥ भूमिरायोऽनलोवायुः खं मनो वृः २४

८

द्विरेव च ॥ नूतादि रादियुक्ता निर्योगे समवर्तन्ते ॥ ३१ ॥ या शेषजगतां यो नि
 र्मोहिनी सर्वदेहिता ॥ माया विवर्तन्ते नित्यं साममैव नियोगतः ॥ ३२ ॥ यो वै
 देह नृतां देवः युतस्य यद्यते पर ॥ आत्मा सौवर्तन्ते नित्यं महेन्द्र नियोगतः ॥
 ३३ ॥ विधूय मोरुकलिलं यया यश्यति तत्पदं ॥ सायि विद्यामहेन्द्रास्य नियो
 गवशा वर्तिनी ॥ १०० ॥ वदुना त्रिकमुक्तेन मम शक्त्या मत्तं जगत् ॥ मयैव ये
 र्यते कृत्स्नं मये वपुलयं वृजेत् ॥ १०१ ॥ अहं हि जगदानी शः स्वयं योति
 : सनाततः ॥ परमात्मा परं वृक्षमनौद्यनं विद्यते ॥ १०२ ॥ एतद्विपरमं स्तनं

युष्मद्भक्तितमया ॥ हाताविमुक्ततेजंतुर्जन्मसंसारबंधनात् ॥ १०३ ॥ इति

ईश्वरगीताः श्रीकूर्मपुराणोद्देश्यरगीतायां पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ईश्वर उवाच ॥ शृणु च

मृषयः सर्वे प्रजावंपरमेष्ठिन ॥ यं हातायुरुषो मुक्तो न संसारे परेत्युत ॥ १ ॥

वसत्यस्तं वृक्षं शाश्वतं निश्चलं ध्रुवं ॥ नित्यानंदं निर्विकल्पं तद्वामपरमं

ममा ॥ २ ॥ अहं ब्रह्मविद्यां ब्रह्माख्यं नृविश्वतो मुखं ॥ मायाविनामहं देवः

पुराणो हरिरव्ययः ॥ ३ ॥ योगिनामस्म्यहं शंभुः श्रीणां देवा गिरं द्रुजा ॥ आ

दित्यानामहं विष्णुर्वसूनामस्मि यावक ॥ ४ ॥ रुद्राणां शंकरश्चाहंगरुड ॥ २५

ः यततामहं ॥ ऐरावतोगजेन्द्राणां रामः शस्त्रज्ञतामहं ॥ ५ ॥ मखीणां च वशिष्ठो

ऽहं देवानां च शतक्रतुः ॥ शिल्पिनां विश्वकर्माहं युक्ता दोऽस्म्यमरदिवा ॥

६ ॥ मुनीनामहं व्यासो गणानां च विनायकः ॥ वीराणां वीरः नदोऽहं सिद्धानां

कथिलो मुनिः ॥ ७ ॥ पर्वतानामहं मेरुर्नक्षत्राणां च चंद्रमा ॥ वज्रपुंरुहणां च

ववतानां सत्यमस्म्यहं ॥ ८ ॥ अनंतो जोगिनां देवः सेनानीनां च यावकि ॥ मरु

कल्पश्च कल्याणं युगानां कृतमस्म्यहं ॥ ९ ॥ आश्रमाणां च गार्हस्थ्यमीश्वरा

णां महेश्वरः ॥ कुबेरः सर्वयक्षाणां गणेशानां च कीचकः ॥ १० ॥ प्रजापतीनां

5

ईश्वरगीता

शीऽहंनिर्गतिः सर्वरक्षसां ॥ वायुर्वलवतामस्मिदीयानायुक्करोऽस्म्यहं ॥ ११ ॥
 ॥ मृगैर्दाणां च सिंहोऽहं यंत्राणां धनुरेव च ॥ वेदानां सामवेदोऽहं यजुषां
 शतसुदियं ॥ १२ ॥ गायत्री सर्वज्यानां गुह्यानां यणावोऽस्म्यहं ॥ सूक्तानां यौः
 स्रष्टुं ज्येष्ठसामवसामसु ॥ १३ ॥ सर्ववेदार्थविदुषां मनुः स्वायं नुवोऽस्म्य
 हं ॥ वृक्षावर्तस्तु देशानां ह्ये त्राणामभिमुक्तक ॥ १४ ॥ विद्यानामात्मविद्याहं
 शानानामैश्वरं परं ॥ नूतानामस्म्यहं योमतत्त्वानां शैवमेव च ॥ १५ ॥ याशा
 नामस्म्यहं मायारुर्हणामृत्युरेव च ॥ मासानामस्म्यहं माघः कालः कलय ॥ १६ ॥

२६

5

तामहं ॥ १७ ॥ गतीनां मुक्तिरेवाहं यरेषां परमेश्वर ॥ यच्चान्यदयिलोकेऽस्मि
 सत्त्वं तेजो बलाधिकां ॥ १८ ॥ तत्सर्वं यतिजानीध्वं मम तेजो विजृम्भितं ॥ आ
 त्मनः यशसः प्रोक्ताः सर्वे संसारवर्तिन ॥ १९ ॥ तेषां यतिरहं देवः स्मृतः यशुः
 यतिर्बुधैः ॥ मायायाश्च न वदामि यशूनेतान् स्वलीलया ॥ २० ॥ मामेव मोचकं
 यादुः यशूनां वेदवादिन ॥ मायायाश्च न वदन्नामोचकोऽन्योनविद्यते ॥ २१ ॥
 ॥ मामृते परमात्मानं नूताधियतिमवययं ॥ चतुर्विंशतितत्त्वानि माया क
 र्मगुणादिति ॥ २२ ॥ एते याशाः यशुयतेः क्लेशाश्च यशुबंधना ॥ मनोबुद्धि

centimeter

5

10

15

20

25

स्वरगीता

रहंकारः खानिलानि जलानि च ॥ २१ ॥ यताः युक्तस्तत्त्वैविकाराश्च तथा
परे ॥ ओत्रं त्वद्वृक्षीजिह्वाघ्राणं चैव तु यंचमं ॥ २३ ॥ पायू पत्यौ क रौ पादौ
वाक्यै वद शमीमता ॥ शब्दस्य र्शश्च नृपं च रसो गंधस्तथैव च ॥ २४ ॥ त्रयोविश्र
तिरेतानि तत्त्वानि प्राकृतानि तु ॥ २५ ॥ चतुर्विंशतिमया त्रयधानं गुणरक्ष
णं ॥ २५ ॥ अनादि मध्यनिधनं कारणां जगतः परं ॥ सत्त्वं रजस्तमश्चेति गु
णत्रयमुदाहृतं ॥ २६ ॥ साम्यावस्थितिमेतेषामव्यक्तं युक्तं विदुः ॥ सत्त्वं हा
नंतमोऽहानं रजो मिश्रमुदाहृतं ॥ २७ ॥ गुणानां बुद्धि त्रैषम्या द्वैषम्यं कवयो २७

विदुः ॥ धर्मा धर्माविति प्रोक्तौ याज्ञौ कर्मसंहितौ ॥ २८ ॥ मर्यादितानि कर्मा
णि न वंधाय विमुक्तये ॥ अविधामस्मितां रागं द्वेषं चाग्निनिवेशकं ॥ २९ ॥
॥ के शाख्यानवलान्याहुः ॥ या शानात्मविबंधनान् ॥ एतेषामेव पाशानां म
या काराणमुच्यते ॥ ३० ॥ मूलयुक्तिरव्यक्तं सा शक्तिर्मयिति स्थितिः ॥ सः
एव मूलयुक्तिर्यधानं पुरुषोऽपि च ॥ ३१ ॥ विकारा मरुदादीनि देवदेवः
सनातनः ॥ स एव वंधः स च एव कर्ता स एव याशः यशवः स एव ॥ स वेदस
र्वेन च तस्य वेत्ता तमाहु रव्ययुतसंयुता ॥ ३२ ॥ इति श्री कूर्मपुराणे ई

5

ईश्वरगीता

श्वरगीतायां षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ईश्वर उवाच ॥ अत्यदुस्तमं ज्ञानं वक्ष्ये वा
 स्नायायुंगवा ॥ येनासौ तरते जंतुर्धोरं संसारसागरं ॥ १ ॥ अहं वृक्षमयः शाः
 तः शाश्च तोनिर्मलोऽयं य ॥ एकाकी जगवानुक्तः केवलः परमेश्वर ॥ २ ॥
 मम योनिर्महद्बलतत्र गन्तव्यं दधाम्यहं ॥ मूलं मायाविधाणां तु ततो जातु
 मिदं जगत् ॥ ३ ॥ यधानं पुरुषो ह्यात्मा मरुत्तुतादिरेव च ॥ तन्मात्राणि मरु
 त्तुतानां द्विधाणि त्रयस्त्रिरे ॥ ४ ॥ ततोऽऽमनवद्वैमं सूर्यकोटि समयं न ॥ त
 स्मिन् यदेमरुतुल्लामश्च त्वावोपवृंहित ॥ ५ ॥ ये चान्ये वरुवो जावास्तनः ॥ २४

10

5

याः सर्व एव ते ॥ न मां यश्च्यति यितरं मायया मम मोहिता ॥ ६ ॥ याश्च योनिषु सर्वा
 सु संभवन्ती रुमूर्तय ॥ तासां मायायरा योनिर्मा मेव पितरं विदुः ॥ ७ ॥ यो मा मे
 वं विजानाति वीजिनं यितरं यन्तुं ॥ सधीरः सर्वलोकेषु नमो रुमधिगच्छति
 ॥ ८ ॥ ईशानः सर्वविद्यानां त्तुतानां परमेश्वर ॥ उंकारमूर्तिर्न गवानहं वृक्षा
 य जायति ॥ ९ ॥ समं सर्वेषु त्तुतेषु तिष्ठंतं परमेश्वरं ॥ विनशात्सु विनशांतं
 यं यश्च्यति स यश्च्यति ॥ १० ॥ समं यश्च्यति सर्वत्र समवस्मितमीश्वरं ॥ न हि
 नस्त्यात्मनात्मानं ततो याति परं यद ॥ ११ ॥ विदित्वा स सत्सत्त्वाणि वडंगं चः

centimeter

5

10

15

20

25

ईश्वरगीता महेश्वरं ॥ यथानविनियोगः परं वृत्ताधिगच्छति ॥ १२ ॥ सर्वज्ञतात्परिः
नादि बोधः स्वतंत्रतानित्यमलुप्तशक्तिः ॥ अनंतशक्तिं च विनोर्विदित्वाः
षडादुरंगानिमहेश्वरं ॥ १३ ॥ तन्मात्रामनश्चात्मा च तानि सत्त्वाः स्यादुः सर्वं
तत्त्वात्मकानि ॥ यासाहेतुः प्रकृतिः सायुधानंदघः प्रोक्ते विनियोगोऽयितेः
न ॥ १४ ॥ यासाशक्तिः प्रकृतौ लीन नृपा विदेष्टुं ता कारणां वृत्तयोनिः ॥ तस्या
एकः परमेष्ठी परस्मान्महेश्वरयुः सत्यनृप ॥ १५ ॥ वृत्तायोगी परमा
त्मा महीया न्यो मया पीवेदवेद्यः पुराणा ॥ एको रडो मृत्यु रव्यः कृमेक विश्व

२२

वाजं विश्वं देव एकः स एव ॥ १६ ॥ तमेवैकं प्रादुरन्येऽप्यनेकं चैकात्मानं के
चिदन्यंतथादुः ॥ अणोरणीयान्मरुतो महीयान्मरुदेवः प्रोच्यते वेदविधि
१० एवं हि यो वेदगुरुः शयं परं प्रचुं पुराणं युः स विश्वनृप ॥ हिरन्मयं बुद्धि
मतां परांगतिं स बुद्धिमान् बुद्धिमतीत्यतिष्ठति ॥ १७ ॥ इति श्रीकूर्मपुराणे ई
श्वरगीतायां सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ श्रीवयकुं ॥ निष्क्रियो निर्मलो नित्यो
निष्कलः परमेश्वर ॥ तन्नो वद मरुदेव विश्वनृपः कथं न वात् ॥ १ ॥ ईश्व
र उवाच ॥ नाहं विश्वो न विश्वं च मामृते विद्यते हि जा ॥ मायानिमित्तमत्र

ईश्वरगी
ता

लिसायात्मानमयाश्रिता ॥१॥ अनादिनिधनाशक्तिर्मायावत्कृतसमाश्रया ॥ त
निमित्तः प्रपञ्चोऽयमवकाशः नवत्किल ॥३॥ अवकाशं कारणां प्रादुरागतं दंज्यो
तिरक्षरं अरुमेव परं वृत्तमत्रोत्पन्नं न विद्यते ॥४॥ तस्मान्मेविश्वरूपतः
निश्चितं वृत्तयादिभिः ॥ एकत्वे च यथैकैव प्रोक्तमेतन्निदर्शनं ॥५॥ अनता
ः शक्तयोऽवकाशे मायायाः संस्थिताश्च वा ॥ तस्मिन्निविष्टितं नित्यमवकाश
निकैवलं ॥६॥ यात्रिस्तत्त्वद्वये निमज्जितं तुल्यजावत ॥ एकयामनसा
युज्यमानादिनिधनं कृतं ॥७॥ पुंसोऽनूदन्यान्मूर्तिरन्यथा तन्निरोहितं ॥३०॥

॥ अनादिमध्यनिधनं युज्यते विद्यया किल ॥८॥ तदेतत्परमं वत्कृतं पुना
मंडलमंडितं ॥ तदक्षरं यं ज्योतिस्तद्विज्ञोः परमं यदं ॥९॥ तत्र सर्वमि
दं प्रोक्तमोतं चैवारिवलं जगत् ॥ तदेव जगत्कृतं तद्विज्ञाय विमुच्यते ॥
१०॥ यतो वाचो निवर्तते श्रयाय मनसा सह ॥ आनंदं वृत्तानां विद्वान्निविजे
निकदा वन ॥११॥ वेदाहमेतं पुरुषं मरुतमादित्यवर्त्मतमसः परस्मात् ॥
तद्विज्ञाय परिमुच्यते विद्वान्निध्यानं दीनवति वृत्तचूत ॥१२॥ यस्मात्परस्मा
परमस्ति किं विद्यज्योतिरेकं परमं दिविष्टं ॥ तदेवात्मानं मन्यमानोऽथ विद्वान्

5

ईश्वरता

नात्मानंदीनवतिवसन्नुत ॥ १३ ॥ तदव्ययंकलिलं गूढदेहं वृत्तानंदममृतं
 विश्वधाम ॥ वदंत्येवं वृत्तानां वृत्तनिष्ठा यत्र गत्वा न निवर्तते न च ॥ १४ ॥ हि
 रण्येयरमाकाशतत्वेयदविधिषतिनातीव तेज ॥ तद्धिज्ञानं परियश्रयः
 तिधीराविद्याजमानं विमलं व्योमधाम ॥ १५ ॥ ततः परं यत्प्रयश्रयं तिधीराः
 आत्मन्यात्मानमनुचूयानुचूय ॥ १६ ॥ स्वयंप्रभुः परमेष्ठी महीयान् वृत्तानं
 दाजवानीशाय ॥ १७ ॥ एको देवः सर्वं भूतेषु गूढः सर्वव्यापी सर्वज्ञः
 तां तशाम्ना ॥ तमेवैकं येऽनुयश्रयं तिधीरास्तेषां शान्तिः शाश्वती नेतरया

३९

5

॥ १८ ॥ सर्वाननशिरोभावाः सर्वभूतसुहाशयः ॥ सर्वव्यापी च न गवान्नत
 स्मादन्यदिष्यते ॥ १९ ॥ इत्येतदैश्वरं ज्ञानं मुक्तये मुनियुगवा ॥ गोपनीयं वि
 श्वेण योगिनामपि दुर्लभं ॥ २० ॥ इति श्री कूर्मपुराणे ईश्वरतायां अष्टः
 सोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ईश्वर उवाच ॥ अलिंगमेकमव्यक्तं लिंगं वृक्षेति निश्चितं
 ॥ स्वयं ज्योतिः परंतत्त्वं परे व्योमि व्यवस्थितं ॥ १ ॥ अव्यक्तं कारणं यत्तद
 दूरं परमं यदं ॥ निर्गुणं शुद्धविज्ञानं तद्वै यश्रयं तिस्रय ॥ २ ॥ तन्निष्ठा
 शान्तसंकल्पालित्यंतद्वावनाविता ॥ यश्रयं तितत्यरवृत्तयचल्लिंग

ईश्वरगा
ता

मिति श्रुत ॥ ३ ॥ अन्यथा न हि मांदृष्टं न क्वं वै मुनियुक्तं ॥ न हि तद्विद्य
तेलानं यतस्तदुक्तं यते परं ॥ ४ ॥ एतत्तत्परमं लानं केवलं कवयो विदुः ॥
अलानमिदं रतानं यस्मात्माया मयं जगत् ॥ ५ ॥ तलानं निर्मलं सूक्ष्मं
निर्विकल्पं तदव्ययं ॥ यः पुनः परमं तत्त्वमेकं तानेकमीश्वर ॥ ६ ॥ न क्वा
मांसं युवश्च पत्तिविज्ञेयास्तदात्मिका ॥ साक्षादेव यद्यप्यपत्तिस्त्वात्मा ॥
परमेश्वरं ॥ ७ ॥ नित्यानन्दं निर्विकल्पं सत्यरूपमिति स्मिति ॥ न जने य
रमानन्दं सर्वगं पतदात्मकं ॥ ८ ॥ स्वात्मन्यवस्थिताः शांताः परे व्यक्ते पर

३२

स्थितुः ॥ एषा विमुक्तिः परमा मम सायुज्यमुत्तमं ॥ ९ ॥ निर्वाणं वृक्षणा वै कः
केवलं कवयो विदुः ॥ तस्मादयादिमया त्वं वस्त्वैकं परमं शिव ॥ १० ॥ सर्व
श्वरो महादेवस्तं विज्ञाय विमुच्यते ॥ तदत्र सूर्यः प्रविशतीरु वन्द्यो न न
क्षत्राणि तय नो नो तविद्युत् ॥ ११ ॥ तद्वासं डमखिलं नाति नित्यं तन्नित्य
नात्मवलं यदि नाति ॥ नित्योदितं सदिति निर्विकल्पं शुद्धं वृहन्तं पर
मं यदि नाति ॥ १२ ॥ अनुत्तरं वृक्षविदेव नित्यं यद्यपि तत्त्वमवलं यत्स
ईश ॥ नित्यानन्दममृतं सत्यरूपं शुद्धं वदन्ति पुरुषं सर्ववेदा ॥ तमो मि

ईश्वर
गीता

तियुणावेनेत्रितारं॥ ध्यायन्ति वेदार्थविनिश्चिता र्था॥ १३॥ न नून निरामोः
तमनोनवैकिः प्राणातिरोगगतत्तौतदुद्धि॥ न चेत्तनोत्यत्यरमाकाश
मथेविनातिदेवः शिवश्चककेवल॥ १४॥ इत्येतदुक्तं परमरहस्यं लानाः
मृतं सर्ववदेष्टुमृदं॥ जानाति योगविजनेष्वे शेषुं जितयोगं यत्तो सजः
सुं॥ १५॥ इति श्रीकृष्णयुगलौ ईश्वरगीतायां सूयनिषत्सुनवमोऽध्याय
॥ २॥ श्री ईश्वर उवाच॥ अनः परं युवक्षामि योगं परमवीर्यदुर्लभं॥ ये
नात्मानं ययस्यन्ति नानुमन्तमिवेश्वरं॥ १॥ योगान्निर्दुरुतिक्षिप्यं शेषं ३३

पापयंजनं॥ युसन्नं जायते ज्ञानात्मादा निर्वर्णा सिद्धिदं॥ २॥ योगात्मं स्था
यये ज्ञानं ज्ञाना योगः प्रवर्तते॥ योगज्ञाना युक्तस्य प्रसीदति महेश्वर॥ ३॥
रककालं द्विकालं वा त्रिकालं नित्यमेव च॥ येयुं जन्तारु मयोगं तद्विज्ञेया
महेश्वरा॥ ४॥ योगं तु विविधा ज्ञेयो स नावययमो मत॥ अयं तु मरुः
योगः सर्वयोगोत्तमोत्तम॥ ५॥ सून्यं सर्वं निराभासं खरूपं यत्र चित्यते॥ अ
जावयोगः संयोकौ पेनात्मानं ययस्यति॥ ६॥ यत्र यस्यति चात्मानः नित्या
नन्दं निरंजनं प्रयैकसमरु योगो जायतः परमेश्वर॥ ७॥ ये चान्ये योगि

नायोगाश्रयं त्रेगुण्यविस्तरे ॥ सर्वे ते बुद्धययोगस्य कलां नार्हन्ति षोडश
॥ यत्र साक्षात्पुण्यश्रयि विमुक्ता विमुक्तामीश्वरं ॥ ८ ॥ सर्वेषामेव योगानां स योगः
परमो मतः ॥ सहस्रशो घशतसो ये चेश्वरवद्विद्वताः ॥ ९ ॥ न ते यशसंति
मा मेकं योगिनो यतमानसाः ॥ प्राणायासंस्तथाद्यानयुत्या हारो यधारणा
॥ १० ॥ समाधिश्च मुनिश्चेष्टायामनियमश्चासनं ॥ मर्येकचित्तिता योगाव
त्यन्तरनिरोधकः ॥ ११ ॥ मत्साधनान्यष्टधा तः युष्माकं कथितानि वै ॥ अ
हिंसा सत्यमस्तेयं ब्रह्मचर्यापरिग्रहौ ॥ यमाः संज्ञेयतः प्रोक्ताश्चित्तशुद्धि ॥ ३४